

Simpozij OBDOBJA 40

Irena Novak Popov

Sodobna slovenska družbenokritična poezija

objavljeno v:

Darja Pavlič (ur.): *Slovenska poezija. Obdobja 40*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2021.

<https://centerslo.si/simpozij-obdobja/zborniki/obdobja-40/>

© Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2021.

Obdobja (e-ISSN 2784-7152)

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta

SODOBNA SLOVENSKA DRUŽBENOKRITIČNA POEZIJA

Irena Novak Popov

Filozofska fakulteta, Ljubljana

irena.novak2@guest.arnes.si

DOI:10.4312/Obdobja.40.275-283

Razprava predstavlja družbenokritično poezijo, naraščajoč pojav v literaturi posttranzicijske Slovenije. Najprej zariše skupne tematske značilnosti, literarne postopke, soobstoj diskurzov in hibridnost besedil, v nadaljevanju pa analizira zbirke Iztoka Osojnika, Esada Babačiča, Vinka Möderndorferja, Taje Kramberger in Nataše Velikonja, v katerih opazuje, kakšna je eksistencialna izkušnja družbene resničnosti in kako je koncipiran govoreči subjekt.

sodobna slovenska poezija, družbena kritika, konfliktnost, družbeno konstruirana subjektnost

This paper presents the poetry of social criticism, a growing phenomenon in the literature of post-transitional Slovenia. It begins by sketching its thematic traits, literary procedures, coexisting social discourses and the hybrid nature of texts, then proceeds to describe the poetry of Iztok Osojnik, Esad Babačič, Vinko Möderndorfer, Taja Kramberger and Nataša Velikonja. The analysis is focused on personal experience of social reality and on ways of constructing the speaking subject.

contemporary Slovene poetry, social criticism, conflicts, socially constructed subjectivity

»Poezija ni nikdar stala zunaj zgodovine«
Taja Kramberger, *Mladim pesnicam*

1 Uvod

Pričujoča razprava izhaja iz ugotovitve, da se zadnje desetletje v slovensko poezijo vrača angažirana drža in družbenokritična analiza. Anticipiral jo je že postulat (post)modernista Milana Dekleve, izrečen ob podelitvi Prešernove nagrade 2006, da bo poezija prihodnosti morala filozofsko in lingvistično prizadevnost dopolniti z etično občutljivostjo.

Urednik antologije mlade slovenske poezije Matevž Kos je zaznal, da se v desetletju po osamosvojitvi Slovenije pesniška substanca ni bistveno spremenila, čeprav se je poezija odrekla zunajliterarnim funkcijam, vzpostavila dialog s predhodniki, detronizirala moč Subjekta in hegemonijo ene Resnice ter razvila pluralizem individualnih poetik (Kos 2004). Po vstopu samostojne države v Evropsko skupnost in Nato (2004), evrsko in šengensko območje (2007) je tranzicija iz enostrankarskega

socializma z družbeno lastnino v parlamentarno demokracijo ter liberalni kapitalizem dovršena, posledice pa so prost pretok kapitala, blaga, storitev in delovne sile ter izpostavljenost destabilizaciji z globalnimi gospodarskimi, političnimi in okoljskimi krizami. V takih okoliščinah so v poeziji nastale nove težnje, ki so premaknile poudarke predhodnega modernizma in postmodernizma.¹ Modernistični kritiki komunističnega monizma v imenu individualne svobode je sledilo ludistično osvobajanje jezika in v času študentskega gibanja revolucija duha s problematizacijo logocentrizma, subjektivizma in antropocentrizma. Ob prevzemanju postmodernističnih impulzov so se v osemdesetih letih odpirale tabuizirane političnih teme, po letu 2000 pa z urbano poezijo, novim intimizmom, a-metafizičnostjo, opuščanjem zgodovinske refleksije in premikom v konkretno vsakdanjost zamirajo tudi ideje postmodernizma. Marginalizirana, tržno in profitno nezanimiva poezija izgublja družbeni vpliv, razredna zavest izginja v globalni (a dodajmo, vse bolj nepravilni) potrošniški družbi (Kos 2009).

2 Skupne značilnosti

Sodobna slovenska družbenokritična poezija se ne sklicuje na dosežke angažiranih pesnikov med svetovnimi vojnami, na proletarsko umetnost, revolucionarni zanos aktivistične smeri ekspresionizma, in le redko ponavlja realistični opis delavskega položaja iz poezije socialnega realizma. Zgodovina politične instrumentalizacije in normativne estetike iz tega obdobja ter postmodernistična dekonstrukcija ideologij in »izguba zaupanja v zmožnost predstavljanja realnosti« (Bartens v: Kos 2009: 42) s konca 20. stoletja pesnike odvrčajo od zavzemanja za revolucijo. Zdi se, da črpajo predvsem iz doživljanja aktualnih sprememb, ki jih sociolog označuje z Durkheimovim pojmom družbena anomija: »globalizacija gospodarstva in politike, globoka in dolgotrajna gospodarska kriza, naraščajoča ogroženost naravnega okolja z vse pogostejšimi in intenzivnejšimi katastrofičnimi pojavi, begunci in migracije [...], nove informacijsko-komunikacijske tehnologije in robotizacija, staranje prebivalstva, naraščajoča družbena neenakost, covid-19.« (Svetlik 2020: 8)

Značilnosti besedil in avtorjev narekujejo interdisciplinarni pogled. Pesniki so namreč izobraženi antropologi, sociologi, literarni teoretiki, ki jim poezija ne pomeni le vzpona v literarnem polju, ampak tudi medij raziskovanja subjektivnosti v okviru širše družbene resničnosti. Refleksijo lastnega izjavljanja povezujejo s težnjo v objektivizacijo ter z vero v emancipacijsko-transformacijski potencial komunikacije. Temu je prilagojen tudi nabor jezikovnih sredstev in postopkov: prozaizacija, narativnost, govor vloge-maske, fragmentiranje (*cut-up*), kopičenje, hiperbolična ali litotična izostritev, ironija in sarkazem, zasopli ritem in besedilna ekspanzija ali zgostitev v domislek.

1 Znamenje obojega je odnos do mednarodno uspešnega Tomaža Šalamuna: Osojnik, Koban, Kramberger, Jovanovski pri njem prepoznavajo brezvsebinsko, individualistično, za (socialne) stiske drugega neobčutljivo jezikovno igro, Velikonja tudi zakrito homoseksualnost. Nove reference so avantgardisti Srečko Kosovel (ki je radikaliziral Cankarjeva spoznanja), Aleš Kermauner in Jure Detela, poleg številnih pesnikov iz držav z dolgotrajnimi totalitarnimi režimi.

Družbenokritična poezija razgrajuje stereotipe in klišeje ter si prizadeva ustvariti verodostojne reprezentacije ženske, lezbijke, delavca, umetnika, manjšin, razredov, vrednot, zasebnih odnosov in socialnih razmerij, tj. neenakosti, represije, izključevanja, odrekanja pravic in možnosti. Eksistencialna izkušnja (z margine) dovaja osebni (subjektivni) pogled, stališče, občutje, zgodbo, s čimer besedila vpenja v lirski govor, medtem ko so predmeti, vsebine, teme besedil bliže analizi v sociološkem, antropološkem, filozofskem, lingvističnem diskurzu. Priča smo torej hibridizaciji lirske in esejistične govornice, čustvenega odzivanja z intelektualizmom in samorefleksijo.

Družbenokritična poezija razgrinja lokalne in globalne probleme, ki (pri)zadevajo posameznika, poklicno ali zasebno skupnost, državo, planet: razmerja v ekonomiji, politiki, kulturi, literaturi, mentalitete naroda, manjšine, nestabilne, večplastne identitete posameznikov, potujevalne učinke informacijske in komunikacijske tehnologije, predvsem pa hegemonijo kapitalizma, ki v korist profita brezobzirno izkorišča telesa in naravo ter jih podreja diktatu brezmejnne potrošnje (uporabe, zlorabe, izrabe).² V politiki obravnava vladajoče elite, v ekonomiji socialne pravice, brezposelnost, revščino, prekarno delo, koruptivno prilaščanje, v izobraževalnih in literarnih ustanovah tekmovalnost in privilegije, v jeziku izrabljene, neučinkovite vzorce ter iskanje svežine, avtentičnosti, ekspresivnosti. Kritični pogled se profilira in teritorialno širi s pesnikovim študionim branjem in potovanji. V domačih razmerah odkriva provincialno, konservativno, klerikalno, homofobno in ksenofobno miselnost, strah, nesproščenost in prikriti fašizem.³ Svoja spoznanja lahko razlaga s psihoanalitičnimi termini (užitek, želja – potlačitev, odpoved) ali lingvističnimi (veriženje/dršenje označevalcev, prazno mesto/manko esencialnega, transcendentnega označenega). Pesnikov angažma ni le protest,⁴ ampak sega v vprašanje, koliko/kako sam participira v svetu in s kakšnimi dejanji naj izraža nestrinjanje: odpor, simbolni in realni eksil, »debilni« umik, ugovor s pomočjo znanja in aktiviranja domačih in tujih tradicij kritične poezije, osveščanje razočaranih in obupanih. Zdi se, da dvomi o avtonomnosti čiste literature, saj ga/jo bolj kot jezikovna struktura in presežni pomen zanimajo historični konteksti, alternativni (sub)kulturni prostori, nova civilna gibanja, antagonizmi in konflikti, v katerih so prepoznavni mehanizmi manipulacije, ustrahovanja, podrejanja in represije. Ključno spoznanje je, da politike obvladujejo vse sfere individualne eksistence in da je tudi najintimnejša, telesna izkušnja učinek procesa socializacije.

- 2 Za zdaj je redka tema ogrožena narava in klimatske spremembe, ki jih najdemo le pri Osojniku, Babačiču in Jovanovski.
- 3 Znotraj ideološke polarizacije se ta poezija umešča na levo in neomarksistično teorijo. Imena W. Benjamina, T. W. Adorna, M. Foucaulta, J. Baudrillarda idr. občasno srečamo v pesmih, pogosto pa v esejih, ki jih pišejo pesniki. Pesnice se sklicujejo na teorije spolov, homoseksualnosti in rasizma (V. Woolf, A. Rich, A. Lorde, M. Wittig idr.), med Slovenkami na pokončnost Zofke Kveder, Taje Kramberger in Maruše Krese.
- 4 Od leta 2005 do danes v svetu narašča število in množičnost demonstracij, stavk in protestov zoper rasizem, seksizem, kršenje človekovih pravic, družbeno nepravilnost, vojne, varčevalne ukrepe, ukrepe za zajezitev pandemije, avtokratske in korumpirane voditelje držav.

3 Analiza gradiva

Jedro sodobne družbenokritične poezije tvorijo posamezne zbirke Iztoka Osojnika, Esada Babačiča, Vinka Möderndorferja, Dejana Kobana, Taje Kramberger, Nataše Velikonja in Alenke Jovanovski. V širši nabor sodijo nekatere pesmi Primoža Čučnika, Gregorja Podlogarja, Tomislava Vrečarja, Barbare Korun in Veronike Dintinjana, vendar življenjska praksa, refleksija in emocije njihovih lirskih subjektov niso tako eksplicitno vpeti v konkretne družbene kontekste. V nadaljevanju sledi opis zbirk petih vsebinsko in oblikovno reprezentativnih avtorjev.

3.1 Iztok Osojnik

Iztok Osojnik (1951) je vodilni družbenokritični pesnik svoje generacije, z energično pisavo, intelektualno močjo, zasidranostjo v aktualnost pa tudi zgled mlajšim. Konfrontacijo z nasiljem je izpričal že ob vojnah po razpadu Jugoslavije, pozneje pa v zbirkah *Globalni sistem za pozicioniranje* (2008), *Izbrisano mesto* (2010), *Kosovel in sedem palčkov* (2015), *Hamlet* (2016) in nedavni *Poskus državnega udara pod pretvezo epidemije* (2020). Premik v dobrem desetletju naj ponazorijo verzi iz pesmi *Pariške depresije 3*: »Ali sem človek, ki lahko povem kaj pametnega? [...] Samo v času, ko sem napisal to pesem, je umrlo več sto otrok.« in iz pesmi *Začetek II*: »Ethos pomeni soočenje z zlom. [...] Dobrega ni, ker je dobro samo v odnosu do zla.« (Osojnik 2010: 34, 66) Zlom naivnega protesta in premislek o načinu emancipacije kažeta odlomka iz zbirke *Hamlet*: »kaj bi sploh lahko bral tam, / protestne pesmi / spominjajo na pomije v galopu« (Osojnik 2016: 41) in

Uresničitve pravičnosti za izkoriščane in preganjane
v družbi ne bomo dosegli
s pesniškim agitiranjem, ki samo reproducira
vzpostavljena svetovna družbena in
politična razmerja
v mediju pesmi,
ampak s svobodo pesmi,
ki šele kot taka pomeni obrat, solidarnost, preobrazbo govornice
in spremenjeno družbeno stanje,
spreminjajoč ga s tem, da osvobodi sebe.
(*Pesem za begunce*, prav tam: 177)

Njegova pisava je sled energičnega gibanja, fizičnega (na potovanjih po svetu, vožnji z mopedom ali gorskim kolesom, plezanja) in duhovnega (odzivi na branje filozofov, sociologov, pesnikov). Deluje svetovljansko, eruditsko in hkrati kaotično, ker fragmentov ne sistematizira, temveč shranjuje tisto, kar potrebuje za kompleksno razumevanje. Pri tem se ne izogiba nadrealističnim in absurdističnim impulzom ter asociativno preskakuje med sedanjimi in preteklimi izkušnjami, lokalnimi in globalnimi temami, trenutnim počutjem in premislekom filozofskih, civilizacijskih, verskih, psiholoških in jezikovnih aporij. Tarče Osojnikove kritike so heterogene, vse pa vodijo k strukturi in delovanju globalnega neoliberalističnega, »znanstveno-tehničnega« kapitalizma, ki za kopičenje profita uporablja vojne, vojaške udare, izkoriščanje

narave in ljudi, ubijanje, mučenje, zapiranje, potiskanje v begunstvo, brezdomstvo, brezposelnost, podplačano delo in gladiatorsko tekmovanje. Jazovo zgroženost dopolnjuje zavest o težko obrnljivih razmerjih moči in refleksija lastnega, sorazmerno varnega statusa, ki omogoča izraze solidarnosti, empatije ter pozive k državljski nepokorščini. Izvor kritike so govorčeva vitalnost, radoživost, nepodkupljivost in norčavost, zato drzno demaskira všečna gesla, demokratične topose, mite in religiozne dogme, ki slepijo vpogled v uničevanje živosti posameznika, skupnosti in planeta. Ob paraleli med današnjo slovensko situacijo in vzponom zločinskih totalitarizmov (*no passaran 2*), ob opozorilu na perverzno sprego antisemitizma, ameriškega judovskega kapitala in sionističnega nasilja se zdi najbolj subverzivna teza o nekrofilski naravi krščanstva:⁵ »in če so ljudje pripravljeni požreti svojega razmesarjenega boga, [...] je pričakovati, da ne bodo imeli težav s teroriziranjem / in ubijanjem bitij, človeških in drugih« (Osojnik 2020: 41).

3.2 Esad Babačić

Poezija Esada Babačića (1965) je – vse od začetne punkovske ostrine prek identitetnega razcepa do družbene marginalnosti – bolj intimno in subjektivno kalibrirana. Izvor njegovih presoj sta poštenost in dostojanstvo, ne glede na kupno moč ali obseg simbolnega kapitala. Po bolečem pretresu ob razpadu večnacionalne države se v zbirki *Divan* (2007) začenja in v naslednjih *Prihodi, odhodi* (2013) in *Kitula* (2015) okrepi kritični pogled na usodo priseljenega industrijskega proletariata. V *Divanu* je pesnik pripovedovalec emigrantkine zgodbe iz berlinskega stranišča (*Fatima in pesnik*) in opazovalec sebe v dveh vlogah, potrošnika in literarnega ustvarjalca (*Dolga pesem*). Besedila iz *Prihodi, odhodi* pa se z nagovori, zgodbami ali monologi drugega vživljajo v zveste, naivne, ogoljufane, odpuščene, ponesrečene ali samomorilne žrtve novega sistema, ki jim je skupna družbena nemoč in nevednost o apriorni neenakosti: »Gradiš stolpnice, / v katerih ne boš živel, / stadione, na katerih / ne boš navijal / hotele, v katerih bodo spali / tisti, ki te ponižujejo.« (*Slovenska pesem*, Babačić 2013: 23). Namesto objektivacije pesnik čeznje razgrinja tančico spoznanja, da sistemsko odvečni niso tudi ujetniki ponižnosti in molka, da celo samomor ni »nespodoben« obup, ampak ponosen odhod iz totalno razvrednotene eksistence. V intimnejši govorici *Kitule* je bolj pretresljiva tudi tragika: smrt prijatelja, umiranje narave, »grobница časa, idej, zmag in porazov« v Muzeju sodobne umetnosti, draga stanovanja brez ljudi, v biznis spremenjen šport. Tu je tudi več implicitne sokrivde: korektnost, nerazumne »umazane želje«, »naša beda, naše brezglave skušnjave« (*Drevesa*). V melanholičnem, samoanalitičnem minimalizmu zbirke *Odrezani od neba* (2018) k sprejerni zavesti prišteva tudi antropocentrično zaničevanje narave in skrivanje lastnih avtentičnih čustev, žalosti, jeze in ljubezni.

5 To je teza Osojnikove disertacije iz antropologije *Struktura »homo sacer«: moč vzeti življenje in konstitucija suverenosti: tanatalna politika oblasti* (2011) na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem.

3.3 Vinko Möderndorfer

Uspešni literat Vinko Möderndorfer (1958) je v tej družini izjema, če odštejemo polproletarsko poreklo, zato se zdi zanj netipična zbirka *Prostost sveta* (2011) poklon malim, zapostavljenim in prikrajšanim ljudem iz spomina. S tipičnimi usodami ilustrira splošni položaj delavskega razreda v posttranzicijski sliki razslojenosti, razprodaje družbenega premoženja, odpuščanja, brezposelnosti, revščine, brezperspektivnosti. Način predstavljanja spominja na pesnike socialnega realizma, duhovita ironija in jedki sarkazem tudi na nadaljevanje pri Ervinu Fritzu. Avtor opušča sledove modernosti, da bi se približal pripadnikom nižjega sloja, celo z jezikom, ki spominja na govorjenega. V govoru vloge, zgodbi, nagovoru, pozivu, množinskem ali splošnem osebku izpostavlja negotovost eksistence, boj za preživetje, razočaranje, brezup, brezpravnost in sram zaradi pristanka na dnu, kar je vse nevidno in neslišno bogatašem in oblastnikom, lastnikom, delodajalcem, politikom in ekonomistom. Poezija je mediator razrednega antagonizma: socialno neenakost ponazarja s posamezniki, te pa skuša osvestiti, da se bodo uprli pasivizaciji, ponižanju in redukciji v zgolj biološki material, ker bodo spoznali nelegitimnost postopkov, ki odločajo o njihovi eksistenci. Čeprav je celota bolj socialno kot politično kritična, sta razgaljeni tudi zloraba vere v pridobitni dejavnosti Cerkve (*Hrana naša vsakdanja, Uganka*) ter razvrednotenje antifašističnega upora (*Treba je vedeti*) in boja za delavske pravice (*Prvi maj*).

3.4 Taja Kramberger

Pesnica in znanstvenica Taja Kramberger (1970) se ni kritično zbudila šele v času finančne, politične in duhovne krize, saj je kot antropologinja raziskovala družbeno-historične razsežnosti selektivne memorije, do skrajne izostritve pa jo je prignala izkušnja »socialnega umora« – ukinitve njenega delovnega mesta na univerzi. Zbirka *Z roba klifa* (2011) in delno še *V tvojem objemu je prostor zame* (2014) z intelektualno natančnostjo in emocionalno intenzivnostjo predstavlja strategije demoniziranja, izločanja, preskušanja odzivov žrtve, kohezijsko moč, ki v postopkih razčlovečenja poveže eksekutorje s prestrašenimi pričami, ter raztrositev iz akademske sfere v literarno. Čeprav bralec ne more soditi o vpletenih osebah, koherentnost avtorske perspektive odpravlja pomislek o pristranskem pretiravanju in samopoveličevanju. Pesnica ne priznava lažnih obtožb (da je študente zavajala in politizirala), ne pusti se pohabiti s krivdo, ampak zahteva spoštovanje pravil, pošteno vrednotenje dela, načelnost in odkritost. Polarizirane etične in psihološke kategorije so v tem kontekstu prevodniki družbene konfliktnosti, boja za dominantni status, prestiž in privilegije (prilaščanje dosežkov drugih). Verodostojnost predstavitve krepijo vrednote, ki vodijo pesničino življenje: ljubezen, predanost, empatija do stavkajočih pristaniških delavcev, svobodomiselnost, radovednost, toplina, vedrina, navdušenje nad lepoto in pritrjevanje preganjanim tujim pesnikom.⁶ K emocionalni večplastnosti prispevajo

6 Pesmi Claribel Alegrie (Nikaragva), Leona Giecoja (Argentina), Roquea Daltona (Salvador), Sameeha Al Qassem in Mahmuda Darviša (Palestina) idr. prevaja in vključuje v svoje zbirke kot moto celote ali razdelka.

žalost, utrujenost, jeza in celo hvaležnost za rast skozi odpor: »Ni je bolj formativne in pozitivne energije / kakor jo sproži združena in / fermentirana podlost sodomovincev.« (Ali si dobro?, Kramberger 2011: 128) Ogorčenje in bojevitost spremlja suveren humor: razraščanje podlosti v organiziranem komplotu pesnica zameji na deželo Omertanijo,⁷ iz katere se na koncu z možem izselita, čeprav mračne sile obrekovanja segajo tudi na osvobojeno ozemlje. Prostorska in časovna razdalja je posledica premestitve iz slovenskih v mednarodne interakcije, iz akademskih v literarne kroge, iz patriarhalnih razmer med emancipirane ženske. V razdelku *Ženske, ženske, čudovite ženske* (Kramberger 2014) pesnica presega feministični ekskluzivizem, saj slavi pokončnost, poštenost ter skladnost pesniškega dejanja z vsemi življenjskimi praksami, ne glede na spol. Preganjanje, zatiranje in nasilje na mnogih točkah sveta jo vodijo v spoznanje, da je »svet še zmeraj nor«. In zato morda nikjer ni varnega eksila.

3.5 Nataša Velikonja

Sociologinja, pesnica, prevajalka, esejistka in urednica Nataša Velikonja (1967) pisanje poezije vpenja v lezbični aktivizem, kritiko razmerja med homoseksualnimi manjšinami in patriarhalno, heteronormativno in homofobno večino. Javno razkritje lezbične identitete pomeni izpostavitvev zgražanju, posmehu, sovražnemu govoru in drugim oblikam nasilja, posameznico odrine na nevidni družbeni rob in njeno delovanje omeji na redke javne prostore, na urbano subkulturno »sceno« (lezbično knjižnico, klub Monokel, založbo ŠKUC). V zbirkah *Plevel* (2004), *Ostani* (2014) in *Preveč vljudna* (2017) se pesnica iz ljubezenske lirike premakne v središče družbenih bojev, njen subjekt pa v neposredno doživljanje brutalne vsakdanje resničnosti, vprašanje preživetja:

vprašam jo, *kako prikrivati pred ljudmi, da si
revna, če so vsi prav lepo preskrbljeni*, in urška
reče, *ni ti treba prikrivati*, mi reče, *razkrij
mehanizme, po katerih lezbična intelektualka
ostane popolnoma izolirana in preživetveno
ustrahovana.*
(*preživetje*, Velikonja 2014: 64)

Naval konkretnosti oblikuje lirski govor v tok vizualno ločenih proznih fragmentov, ki gradijo mozaična besedila ali zbirko kot razdrto celoto. Fragmenti so izpovedi, spomini, zaznave, domislice, opisi prizorov in dogodkov in besede drugih oseb. Povezuje jih gibljiva zavest, ki nenehno preči meje med zasebnim in javnim, utopičnim in realnim, miselno disciplino in telesnim užitkom. K dinamiki prispeva tudi socialnozvrstna raznolikost: pogovorni, vulgarni in ekspresivni izrazi (*pošast*, *pes*, *debil*, *crkniti*), subkulturni žargon (*autiran*, *klozet*, *strejt*) ter sociološki termini za analizo razredov, subjektivnosti in razgradnjo stereotipnih predstavitev drugačnosti. Identitetna in kulturna samoopredelitev bralca pretresa s tujostjo, do katere se mora

⁷ Izmišljeno ime Omertanija je izpeljano iz starega sicilijanskega izraza *omertà* (zakon molka), ki članom mafijskih združb prepoveduje sodelovanje z državnimi oblastmi (izdajo).

opredeliti. V zadnjih dveh zbirkah to usmerja prikaz ponotranjenih norm seksualnega vedênja in razrednega izvora družbene normativnosti. Tudi lezbična ljubezen se odvija po določenem scenariju:

[...] *v telesu sta se jim
tako zelo pomešala kapitalizem in meščanska
dostojnost, tako zelo so popredmetile telesa in
iz njih naredile menjalno sredstvo, da sploh
niso sposobne procesirati, kaj je nevarnost,
kaj je nasilje, otopeli čuti dajejo popačeno
percepcijo nasilja, in ne znajo procesirati, kaj
je človeški stik, kaj je užitek, kaj je želja.
(ne dovoli, Velikonja 2014: 47)*

Tri zbirke kažejo upad zaupanja v smisel aktivizma: od metafore neuničljivega plevela do obupa nad izključevanjem, nespremenljivimi mentalnimi shemami, naraščajočo odtujenostjo in neučinkovitostjo umetniškega sporočanja. Poziv v naslovu *Ostani* je še upor družbi, v kateri so lezbijke »anonimne, utrujene in ponižane« (taborišče, prav tam: 78), *Preveč vljudna* pa je »popravek«, izbruh jeze nad tem, kako se je lezbična scena razkrojila, izgubila emancipacijski kulturni potencial, se odrekla razumski analizi in razlagi razlikovanja, navezavi na beatniško kontrakulturo ter svetovno feministično in lezbično tradicijo. Postala je nekonfliktna, zabavna, pozerska, dizajnirana, svetovljansko provincialna, oportunistična, s servilnimi, profitno orientiranimi posamezniki, utopljenimi v »hordi debilov«. Pesnica bi raje pisala o ljubezni, ki bi se dogajala v realnosti: »in ti me sprašuješ, naj ti povem, *kaj se dogaja*, kaj le se dogaja, nič se ne dogaja, si mislim, mar ne veš, da sploh ni več ljudi?« (Velikonja 2017: 96)

4 Vprašanja namesto sklepa

Ob analizi in deskripciji sodobnih družbenokritičnih zbirk se poraja več teoretskih in pragmatičnih vprašanj. Temeljno je, v kolikšni meri je poezija še zavezana literarni avtonomiji in od česa je neodvisna. Ali je razmerje med kognitivno, estetsko in etično razsežnostjo v njej stabilno ali v določenih historičnih kontekstih ena od treh funkcij stopi v ospredje? Je koncept lirskega subjekta zgolj fikcija ali govorno dejanje telesne eksistence in družbeno proizvedene identitete? Kako je verodostojnost etičnih presoj povezana s pesnikovo umestitvijo v literarnem polju in njegovim ekonomskim kapitalom? Na čigav horizont pričakovanja računa in kakšno performativno moč ima kritično dejanje? Kako se v (post)modernistično dediščino vpletajo pop- in subkultura, družbene vede, informacije iz medijev in poezija drugih? Gre za aktualno tendenco, trend ali obsežnejši tok? In za konec: zakaj se slovenskih protestov udeležujejo elitni pesnik, raper, protestni kantavtor in ženski zbor, ki prepeva stare revolucionarne pesmi?

Literatura

- BABAČIĆ, Esad, 2007: *Divan*. Ljubljana: Študentska založba.
- BABAČIĆ, Esad, 2013: *Prihodi, odhodi*. Ljubljana: ŠKD Nika.
- BABAČIĆ, Esad, 2015: *Kitula*. Lovrenc na Dravskem polju: KUD Nika.
- BABAČIĆ, Esad, 2018: *Odrezani od neba*. Novo mesto: Goga.
- KOS, Matevž, 2004: Zadnji odcep za Parnas. *Mi se vrnemo zvečer. Antologija mlade slovenske poezije 1990–2003*. Ljubljana: Študentska založba. 189–221.
- KOS, Matevž, 2009: Sodobna slovenska literatura v kontekstu: med marginalnostjo in globalnostjo. *Primerjalna književnost XXXII/2*. 41–51.
- KRAMBERGER, Taja, 2011: *Z roba klifa*. Ljubljana: Center za slovensko književnost.
- KRAMBERGER, Taja, 2014: *V tvojem objemu je prostor zame*. Ljubljana: Center za slovensko književnost.
- MÖDERNDORFER, Vinko, 2011: *Prostost sveta*. Ljubljana: Knjižna zadruga.
- OSOJNIK, Iztok, 2008: *Globalni sistem za pozicioniranje*. Ljubljana: LUD Literatura.
- OSOJNIK, Iztok, 2010: *Izbrisano mesto*. Ljubljana: Center za slovensko književnost.
- OSOJNIK, Iztok, 2015: *Kosovel in sedem palčkov*. Vnanje Gorice: Kulturno-umetniško društvo Police Dubove, Ljubljana: Zveza Modro-bela ptica.
- OSOJNIK, Iztok, 2016: *Hamlet*. Ljubljana: LUD Literatura.
- OSOJNIK, Iztok, 2020: *Poskus državnega udara pod pretvezo epidemije*. Ljubljana: Književno društvo Hiša poezije.
- SVETLIK, Ivan, 2020: Iskanje poti iz anomalije. *Delo LXII/258, Sobotna priloga (7. 11. 2020)*. 8.
- VELIKONJA, Nataša, 2004: *Plevel*. Ljubljana: ŠKUC.
- VELIKONJA, Nataša, 2014: *Ostani*. Ljubljana: ŠKUC.
- VELIKONJA, Nataša, 2017: *Preveč vljudna*. Ljubljana: Književno društvo Hiša poezije.